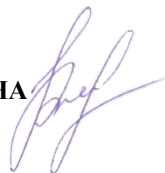

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

СОЛОМІНЧУК ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 340.111.5:342.415:331.105.44

**УЧАСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК У РОЗБУДОВІ
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
(ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
АНДРУСИШИН Богдан Іванович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
декан факультету політології та права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, Заслужений
юрист України
ОНИЩЕНКО Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького Національної академії
наук України, завідувач відділу теорії
держави і права

кандидат юридичних наук,
СЕРЕДА Ольга Вадимівна,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, асистент кафедри історії
держави і права України та зарубіжних країн

Захист відбудеться «30» листопада 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.31 Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, аудиторія 431.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6

Автореферат розісланий «30» жовтня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. С. Передерій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах стрімких трансформацій сучасного світу розбудова в Україні демократичної, правової, соціальної держави є стратегічним завданням.

З часів проголошення Декларації про державний суверенітет концепція демократичної, соціальної, правової держави знайшла своє конституційне закріплення, стала програмною вимогою політичних сил, складовою національної державницької ідеології, предметом теоретичних наукових розробок. Водночас, попри це, більш як двадцятирічна практика з часу прийняття Конституції України засвідчує, що Україна знаходиться лише на початковій стадії формування демократичної, соціальної, правової держави.

У сучасних економічних, соціально-політичних реаліях спостерігаються процеси та явища, протилежні ідеям соціальної, правової держави: різке падіння рівня життя, звуження соціальних, економічних прав та інтересів громадян, зростання правопорушень, падіння рівня правової культури, корумпованість судової системи, органів влади.

За таких умов актуалізується посилення впливу громадянського суспільства на формування соціальної політики держави, розвиток законодавства, адже від характеру взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства залежить стан реалізації прав та свобод людини і громадянина, соціальна захищеність особи, єдність права і закону, які є показниками рівня розвитку правової держави.

Саме визнання, захист та охорона прав та інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної безпеки, умов і засобів існування індивідів, соціальної злагоди є основною метою соціально-правової держави. Значну роль у цьому процесі відіграють такі інститути громадянського суспільства, як професійні спілки, юридичні клініки, адвокатура, молодіжні громадські організації, політичні партії, релігійні організації тощо. І якщо ролі останніх у процесі взаємодії держави та громадянського суспільства присвячено низку наукових праць, то, попри те, що кінець XX та початок XXI ст. ознаменувались значним підвищенням інтересу до аналізу інституту профспілок як елемента політичної системи та невід'ємного атрибута соціально-правової держави, у сучасній науці існує дефіцит досліджень з проблем діяльності професійних спілок в інтересах становлення соціально-правової держави. Незважаючи на те, що загальнотеоретичні аспекти взаємодії громадянського суспільства та держави, становлення соціальної, правової держави, інституціоналізації громадянського суспільства на доктринальному рівні розглядалися у працях багатьох учених, зокрема таких, як Б. Андрусишин, Ю. Шемшученко, В. Бабкін, К. Волинка, Н. Оніщенко, І. Кресіна, Н. Пархоменко, О. Скрипнюк, А. Колодій, В. Копейчиков, С. Тимченко, В. Сіренко, П. Рабінович, В. Журавський, О. Скакун, О. Головка, І. Яковюк, проблематика участі профспілок як інституту громадянського суспільства у процесах державотворення поки що недостатньо висвітлена.

Саме тому назріла потреба у теоретичному аналізі проблем участі профспілок у розбудові соціально-правової держави.

Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю побудови такої моделі взаємовідносин держави та інститутів громадянського суспільства, орієнтиром якої є забезпечення громадянам гідного рівня життя, гарантування соціальної стабільності, безпеки, громадянського миру і злагоди.

У сьогоденних умовах значно розширилось коло об'єктів захисту профспілок та сфера їх інтересів. Ведеться активний пошук нових форм і методів взаємодії з органами влади, роботодавцями. Сьогодні діяльність профспілок не обмежується лише функціями із захисту трудових прав працівників. Утвердження демократії в Україні, зростання громадянської активності, суспільно-політичні й економічні зміни, посилення впливу на економіку України міжнародних фінансових інститутів, транснаціональних корпорацій, ріст міграції робочої сили ставлять перед профспілками та їх об'єднаннями нові завдання щодо захисту прав та інтересів людини і громадянина.

Тема дисертації стосується однієї з актуальних проблем теорії держави і права – дослідження інституційної складової процесу розбудови соціально-правової держави.

Теоретичне значення даного дослідження полягає у тому, що розгляд участі професійних спілок у розбудові соціально-правової держави дозволяє розширити комплексне уявлення про один з ключових напрямів сучасної юридичної науки – місце та роль громадянського суспільства у вдосконаленні суспільних відносин та розбудові соціально-правової держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася в межах та відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, визначених Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук (правознавство)», який затверджений рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.). Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 31 січня 2013 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у дослідженні загальнотеоретичних засад ролі і місця професійних спілок у процесі розбудови соціально-правової держави.

Для досягнення вказаної мети було поставлено такі завдання:

- розкрити правову природу профспілок як інституту громадянського суспільства та суб'єкта політичної системи;

- визначити основні моделі взаємовідносин соціально-правової держави та професійних спілок, особливості та роль профспілок у механізмі взаємодії держави і громадянського суспільства;
- визначити необхідні межі втручання держави у діяльність профспілок;
- простежити генезу становлення та розвитку законодавства про профспілки на теренах України;
- визначити місце законодавства про профспілки в структурі законодавства України;
- здійснити загальнотеоретичну характеристику сучасного стану нормативно-правового регулювання правовідносин за участю профспілок в Україні;
- надати загальнотеоретичну характеристику основних форм участі профспілок у розбудові соціально-правової держави, визначити шляхи активізації діяльності професійних спілок в інтересах її розбудови;
- розробити обґрунтовані науково-практичні рекомендації щодо посилення правотворчої, правозахисної, правоосвітньої діяльності професійних спілок;
- визначити шляхи підвищення ефективності участі профспілок у процесі забезпечення прав людини;
- обґрунтувати пропозиції щодо подальшого вдосконалення правового регулювання правовідносин за участю профспілок.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності профспілок як інституту громадянського суспільства та фактору формування соціально-правової держави.

Предметом дослідження є загальнотеоретичні засади участі профспілок у розбудові соціально-правової держави.

Методи дослідження. З метою забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності результатів дисертаційного дослідження його методологічну основу склав комплексний підхід до використання загальнонаукових та спеціально наукових методів пізнання правової дійсності. Вибір методів дослідження обумовлений специфікою предмету дослідження, його метою і завданнями. Для наукового пізнання загальнотеоретичних засад участі профспілок у розбудові соціально-правової держави було застосовано системний підхід, завдяки якому громадянське суспільство, соціально-правову державу, профспілки розглянуто у взаємозв'язку з іншими явищами правової дійсності.

Основними методами, використаними у роботі, є: діалектичний, історичний, порівняльно-правовий, системний.

Так, застосування законів діалектики дозволило розглянути участь професійних спілок у розбудові соціально-правової держави як динамічне явище, дослідити процес виникнення та становлення профспілкового законодавства. Відносини професійних спілок та держави розглянуто з урахуванням їх розвитку і взаємодії (підрозділ 1.3, 2.2).

Завдяки використанню історичного методу досліджено генезу становлення профспілкового законодавства (підрозділ 2.2). Для визначення місця профспілкового законодавства в структурі законодавства застосовано системний метод (структурний, функціональний підходи) (підрозділ 2.3). Спеціально-юридичний метод дав змогу здійснити аналіз нормативно-правових актів, які регулюють питання діяльності професійних спілок, практики їх застосування, поглибити понятійний апарат у сфері державно-правових явищ (підрозділи 1.2, 2.3 та 3.1).

У дисертації також використано порівняльно-правовий метод для порівняльного аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду взаємодії профспілок та держави (підрозділ 1.3). Аксиологічний метод надав можливість розкрити ціннісні аспекти діяльності профспілок у механізмі забезпечення прав людини (підрозділ 1.2, 3.1, 3.4).

Принцип моделювання та прогнозування дозволив розробити пропозиції щодо подальшого вдосконалення законодавчого регулювання відносин за участю професійних спілок (підрозділ 3.1, 3.2, 3.3, 3.4).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дана дисертація є першим комплексним у вітчизняній науці теорії держави і права дослідженням питання участі професійних спілок у розбудові соціально-правової держави. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше:

- обґрунтовано висновок про особливу роль професійних спілок у процесі розбудови соціально-правової держави, яка полягає у налагодженні зв'язку суспільства і держави, зокрема шляхом участі профспілок у процесі розробки та прийняття нормативно-правових актів, здійсненні громадського контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, наданні правової допомоги, представництві інтересів громадян, правоосвітній роботі, виконанні ролі регулятора суспільних конфліктів;

- сформульовано висновок про те, що система правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, діяльності і припинення функціонування професійних спілок, є комплексною галуззю законодавства, сформульовано визначення поняття профспілкового законодавства;

- доведено необґрунтованість виділення профспілкового права у галузь права та визначено, що сукупність правових норм, що забезпечують регулювання групи однорідних правовідносин, які складаються у процесі створення, діяльності, припинення діяльності профспілок та їхніх організацій, а також у сфері державного контролю за діяльністю профспілок, утворюють комплексний правовий інститут;

- надано загальнотеоретичну характеристику правотворчої діяльності професійних спілок, виділено основні форми, в яких вона здійснюється, зокрема такі: опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян зауважень і пропозицій; звернення до суб'єктів законодавчої ініціативи з пропозиціями, зауваженнями до законопроектів; розробка проектів законів та підзаконних нормативно-правових актів; участь у діяльності спеціальних консультативно-дорадчих органів (робочих груп,

громадських рад тощо); участь у публічних громадських обговореннях, парламентських, комітетських та інші громадських слуханнях, конференціях, семінарах, форумах; розробка та участь у затвердженні генеральної, галузевих, територіальних угод, колективних договорів;

- визначено характерні ознаки правоосвітньої діяльності профспілок: доступність (здійснюється на безоплатній основі), охоплення широкого кола громадян; цільова спрямованість та актуальність (орієнтація на об'єктивні потреби та запити громадян);

- надано характеристику нормативно-правового регулювання діяльності профспілок (організацій профспілок), які об'єднують осіб, що навчаються («студентських профспілок»), та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері;

удосконалено:

- уявлення про основні риси профспілок, які обумовлюють їхнє особливе місце у процесі взаємодії держави і громадянського суспільства, зокрема такі, як: численність, поліфункціональність, багатогалузевість, участь у механізмі забезпечення прав людини і громадянина, орієнтація на задоволення публічних інтересів, сприяння реалізації права на страйк, участь у соціальному діалозі;

- положення про те, що ідеї тісної та конструктивної взаємодії профспілок, бізнесу та держави, погляди на профспілковий рух як один із механізмів саморегуляції у сфері суспільних відносин, а також розуміння необхідності об'єднання громадян за професійною ознакою для захисту прав та інтересів є складовими концепції соціальної, правової держави;

- розуміння громадського контролю профспілок як складової громадського контролю суспільства за діяльністю держави;

- періодизацію становлення нормативно-правового регулювання правовідносин за участю профспілок;

- положення про шляхи вдосконалення правового регулювання правовідносин за участю профспілок;

отримали подальший розвиток:

- положення про визначення об'єктом профспілкового захисту не лише трудових, соціально-економічних прав, а й інших видів прав, у зв'язку з чим висловлено пропозицію викласти ч. 1 ст. 2 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» наступним чином: «професійні спілки створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціальних, економічних, екологічних, культурних та інших прав та інтересів членів профспілки».

- поділ форм здійснення діяльності профспілок у сфері забезпечення прав людини на юрисдикційні (представництво інтересів громадян у комісіях з трудових спорів, комісіях з соціального страхування, з житлових питань, у державних органах, органах місцевого самоврядування, в судах тощо) та неюрисдикційні (колективні форми протесту, участь у соціальному діалозі, здійснення заходів з надання правової освіти, участь у правотворчому процесі та інші).

- пропозиції щодо необхідності повернення профспілкам права законодавчої ініціативи як важливого інструменту активізації участі громадянського суспільства у правотворчості в ході формування соціально-правової держави.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що одержані результати можуть бути використані:

- у науково-дослідній роботі – в подальших науково-теоретичних розробках проблем участі інститутів громадянського суспільства у розбудові соціально-правової держави;

- у правотворчій діяльності, спрямованій на вдосконалення законодавства у сфері діяльності професійних спілок;

- у навчальному процесі – для методичного забезпечення при підготовці лекційних та семінарських занять, підручників та навчально-методичних матеріалів з теорії держави і права, історії держави і права, конституційного, адміністративного, трудового права та при викладанні дисциплін «Теорія держави та права», «Проблеми теорії держави і права», «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»;

- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування норм чинного законодавства про професійні спілки;

- у практичній діяльності профспілок результати дослідження сприятимуть підвищенню ефективності реалізації профспілками функцій, спрямованих на задоволення публічних інтересів суспільства, зокрема при здійсненні ними правозахисної, правотворчої, правоосвітньої діяльності та громадського контролю.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи, її результати та висновки були викладені автором і обговорювалися на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, були оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Дев'яті юридичні читання. Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи» (м. Київ, 23-24 травня 2013 р.), «Десяті юридичні читання. Юридична освіта і наука в Україні» (м. Київ, 15-16 травня 2014 р.), «Одинадцяті юридичні читання. Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи : матеріали Міжнар. наук. конференції» (м. Київ, 21-22 травня 2015 р.), «Наука і освіта в Австралії, Америці, Євразії: фундаментальні та прикладні науки» (м. Мельбурн, 25 червня 2014 р.), «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 28-29 листопада 2014 р.), «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Харків, 22 листопада 2014 р.), «Экономика. Государство и право. Осуществление научных исследований и организация проектов» (г. Краков, 30 июля - 31 августа 2015 г.), «Дванадцяті юридичні читання. Держава в суспільно-політичних процесах: виклики і загрози» (м. Київ, 01–02 червня 2017 р.), «Правова аналітика: доктринальні підходи та галузеві виміри» (м. Київ, 22 травня 2018 р.).

Публікації результатів. За результатами дисертації всього опубліковано чотирнадцять наукових праць, а саме: п'ять наукових статей у наукових фахових виданнях України, одна стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави та дев'ять тез виступів на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, 3 розділів, поділених на 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційного дослідження – 228 сторінок, з них основного тексту – 180 сторінок. Кількість використаних джерел – 253 найменування на 28 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, встановлено мету та завдання роботи, визначено її об'єкт і предмет, методологічну основу, розкрито наукову новизну, подано відомості про апробацію та практичне значення одержаних результатів.

Розділ 1 «Професійні спілки у процесі взаємодії держави та громадянського суспільства на шляху до розбудови соціально-правової держави» складається з трьох підрозділів.

1.1. У підрозділі 1.1 *«Стан наукової розробки проблеми участі профспілок у розбудові соціально-правової держави»* досліджено еволюцію формування наукових поглядів на профспілки, їх роль у розвитку громадянського суспільства. Здійснений аналіз дав змогу виокремити чотири основні групи наукових праць:

1) дослідників з країн Західної Європи та США, які дали перші концептуальні оцінки соціальному значенню профспілок у процесі становлення і розвитку громадянського суспільства та держави;

2) роботи вітчизняних та російських авторів дореволюційного періоду, які у своїх працях удосконалили положення західних авторів про значення права на об'єднання у профспілки, сформулювали висновки щодо публічно-правового характеру профспілкового представництва та діяльності профспілок загалом;

3) розробки радянських авторів, результати досліджень яких відображають значний вплив інструктивних матеріалів з'їздів та пленумів ЦК КПРС, робіт класиків марксизму-ленінізму;

4) дослідження вітчизняних учених після проголошення незалежності України, для яких характерним є підхід до розгляду проблем участі інститутів громадянського суспільства у соціально-політичних перетвореннях з урахуванням переходу від командно-адміністративної до демократичної системи.

У підрозділі 1.2 *«Загальнотеоретична характеристика профспілок як інституту громадянського суспільства та фактору розбудови соціально-*

правової держави» з'ясовано сутність професійних спілок як інституту громадянського суспільства та суспільно-правового явища.

Виділено основні риси, що вирізняють профспілки з-поміж інших громадських інституцій. Визначено, що особлива роль професійних спілок у взаємовідносинах з державою обумовлюється тим, що вони є специфічною громадською організацією, діяльність якої здійснює вплив на різноманітні сторони суспільного життя – економічну, соціальну, культурну сфери. Сутність профспілок як соціально-правового явища полягає у реалізації конституційного права громадян об'єднуватися задля захисту своїх прав, тиску на органи влади, обмеження свавілля та недемократичних дій з боку державних інституцій.

Професійні спілки як інституційна складова політичної системи, будучи посередниками між державою і громадянським суспільством, сприяють збалансуванню інтересів держави, суспільства та особистості, гармонізації прав і свобод людини і громадянина з інтересами держави і суспільства, виступають важливим інструментом гармонізації взаємовідносин між владою та громадянським суспільством.

Акцентовано увагу на необхідності тісної співпраці профспілок та держави на шляху до розбудови соціально-правової держави.

Досліджено стан розвитку профспілкових організацій осіб, що навчаються (студентських профспілкових організацій). Зосереджено увагу на тому, що студентські професійні спілки сьогодні перебувають на етапі свого становлення, пошуку місця і ролі в системі захисту прав людини і громадянина. За умови наділення студентських профспілок реальними повноваженнями щодо захисту соціально-економічних прав студентів профспілки можуть стати організаціями, що згуртують навколо себе студентську молодь, яка завжди була рушійною силою соціальних перетворень.

У підрозділі 1.3 «Соціально-правова держава і профспілки: теоретико-правові аспекти взаємодії» здійснено аналіз особливостей взаємодії між державою та профспілками, їх участь у розбудові держав, яких прийнято вважати соціальними, правовими. Наведено історичні приклади сприяння профспілками демократичним перетворенням, розбудові соціально-правової держави.

Визначено, що основними моделями взаємодії профспілок та соціально-правової держави є: а) тісна співпраця на засадах трипартизму, спрямована на досягнення спільної мети – побудови та підтримки соціально-правової держави, яка характеризується високим рівнем відповідальності держави та профспілок (характерна для соціальних держав скандинавської моделі); б) підтримка державою та максимальне сприяння участі профспілок у процесах регулювання соціально-трудової сфери з застосуванням принципів субсидіарності (характерна для соціальних держав континентальної моделі); в) невтручання держави у діяльність профспілок при налагодженій системі саморегуляції громадянського суспільства (характерна для ліберальної соціальної держави).

Наголошено на тому, що за тоталітарних, авторитарних режимів професійні спілки стають заручниками етатистських ідей. Для демократичної, соціально-правової держави характерним є наділення профспілок широкими правами, можливістю впливати на прийняття суспільно важливих рішень та брати участь у процесі регулювання соціально-трудової сфери.

У сучасних умовах перед професійними спілками постає багато викликів: зменшення членства у зв'язку зі збереженням кризових тенденцій в економіці та структурними змінами у суспільстві, несприятливі політичні умови, зростання нетипових форм зайнятості.

Наголошено на тому, що нові суспільно-політичні трансформації, які відбуваються у державах, які традиційно вважаються соціальними, правовими, а саме: посилення економічної кризи, глобалізація фінансів, демографічні зміни, скорочення витрат на соціальну сферу, зростання підприємницької активності населення, поширення нетипових форм зайнятості – зумовлюють необхідність оновлення і удосконалення функцій профспілок, адаптації їх до потреб та запитів людей праці.

Запропоновано з метою розбудови соціально-правової держави в Україні перейняти найкращі практики соціальних, правових держав, зокрема традиції трипартизму скандинавських країн, модель розвитку соціальної держави, побудовану та тісній співпраці профспілок і держави у Нідерландах (poldermodel), функціонування сильних тристоронніх органів соціального захисту у континентальних державах, запозичити досвід європейських держав щодо залучення профспілок до вирішення індивідуальних трудових спорів у судах.

Розділ 2 «Теоретико-правові засади правового регулювання правовідносин за участю професійних спілок» містить три підрозділи. У *підрозділі 2.1 «Межі втручання держави у діяльність профспілок»* акцентовано увагу на необхідності визначення меж правового регулювання профспілок з урахуванням таких принципів, як незалежність, самоврядність, добровільність, прозорість, відкритість, публічність. Обґрунтовано висновок, що діяльність профспілок потребує більш детальної регламентації порівняно з іншими громадськими організаціями, оскільки державою профспілки наділені повноваженнями на участь у соціальному діалозі, у здійсненні громадського контролю за діяльністю роботодавців та органів державної влади, у представництві інтересів працівників при вирішенні колективних трудових спорів, проведенні масових заходів.

При визначенні критеріїв втручання держави у діяльність профспілок необхідно прагнути до досягнення балансу інтересів держави і профспілок, до забезпечення максимально сприятливих умов для реалізації громадянами права на об'єднання у профспілки та до одночасного захисту членів суспільства від можливих зловживань цим правом.

У *підрозділі 2.2 «Формування та розвиток правового регулювання діяльності профспілок»* вивчено та узагальнено особливості розвитку

законодавства про професійні спілки, що дало можливість простежити їхню роль у суспільстві з урахуванням політико-правового устрою.

У ході здійснення аналізу генези правового регулювання правовідносин за участю профспілок на теренах України виділено п'ять етапів: 1) зародження на західноукраїнських землях наприкінці XIX ст. законодавства про професійні спілки; 2) правове регулювання діяльності професійних спілок на українських землях, що входили до складу царської Росії на початку XX ст.; 3) правове регулювання профспілок у період української революції і національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.; 4) законодавство про профспілки радянського періоду (1922-1991 рр.) умовно поділено на такі періоди: а) 1922-1933 рр. - формальне закріплення властивих правовій природі профспілок функцій; б) 1933 - початок 50-х рр. – закріплення за профспілками функцій державних органів; в) початок 50-х 1991 рр. – розширення прав профспілок щодо виконання державно-владних функцій; 5) становлення та розвиток законодавства про профспілки у період з 1991 року до сьогодні.

У підрозділі 2.3 *«Законодавство про профспілки: місце у структурі законодавства, основні напрями розвитку і вдосконалення»* надано загальнотеоретичну характеристику сучасного стану нормативно-правового регулювання правовідносин за участю профспілок. Окрему увагу зосереджено на міжнародних нормативно-правових актах, під впливом яких формувалося національне законодавство про профспілки.

Визначено місце профспілкового законодавства у структурі законодавства. Аргументовано, що профспілкове законодавство є комплексною галуззю законодавства, оскільки воно може бути визначене як спеціальна галузь законодавства, яка є похідною від фундаментальних галузей; регулює суспільні відносини за участі профспілок, а норми-дефініції (вихідні норми) не встановлюються галузевим законодавством.

Сформульовано конкретно-прикладні пропозиції щодо вдосконалення законодавчого врегулювання діяльності студентських профспілок, зокрема, запропоновано деталізувати повноваження профспілкових організацій студентів у Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» внести зміни до Закону України «Про вищу освіту» з метою розмежування повноважень органів студентського самоврядування та первинних організацій профспілки, зокрема щодо участі у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування, оголошення акцій протесту тощо.

Розділ 3 «Правові форми участі профспілок у розбудові соціально-правової держави» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Діяльність профспілок у механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина»* надано комплексну характеристику участі профспілок у забезпеченні прав людини. Визначено, що надання профспілками правової допомоги, участь у правотворчому процесі, представництво інтересів громадян, здійснення профспілкового громадського

контролю, правоосвітньої роботи є діяльністю профспілок, спрямованою на забезпечення прав людини і громадянина. Участь у механізмі забезпечення прав людини і громадянина є визначальною функцією профспілок та обумовлює їхню роль у розбудові соціально-правової держави.

Виокремлено основні форми участі профспілок у забезпеченні прав людини.

У підрозділі 3.2. *«Участь профспілок у правотворчому процесі»* досліджено роль профспілок у правотворчому процесі. Визначено основні форми впливу профспілок на процес розробки і прийняття законів, зокрема такі, як: вивчення громадської думки (проведення соціологічних досліджень та спостережень); опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян зауважень і пропозицій; розробка проектів законів; звернення до суб'єктів законодавчої ініціативи з пропозиціями, зауваженнями до законопроектів; співпраця з суб'єктами законодавчої ініціативи з підготовки законопроектів; проведення експертизи законопроектів, які стосуються соціально-трудових відносин; участь у діяльності спеціальних консультативно-дорадчих органів (робочих груп, громадських рад тощо); участь у публічних громадських обговореннях, парламентських, комітетських та інших громадських слуханнях, конференціях, семінарах, форумах тощо. Розглянуто участь професійних спілок у розробці та прийнятті підзаконних нормативно-правових актів, у розробці та укладенні колективних договорів. Запропоновано повернутися до практики видання профспілками нормативно-правових актів з подальшим їх санкціонуванням державою з таких питань, як охорона праці, зайнятість населення, загальнообов'язкове соціальне страхування, оплата праці.

У підрозділі 3.3. *«Профспілковий громадський контроль як невід'ємний елемент демократичної, правової держави»* надано загальнотеоретичну характеристику профспілкового громадського контролю. Виокремлено основні форми профспілкового громадського контролю: проведення експертизи умов праці на відповідність їх нормативно-правовим актам з питань охорони праці, участь у роботі правлінь та наглядових рад фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, подання запитів на одержання інформації від роботодавців або їх об'єднань, державних органів та органів місцевого самоврядування з питань, що стосуються трудових і соціально-економічних прав та законних інтересів своїх членів, участь у діяльності експертних, консультативних та наглядових рад при органах та закладах охорони здоров'я, моніторинг стану виконання колективних договорів і угод, проведення фото- та відеозйомки з метою фіксації фактів порушення прав громадян, інші дії, спрямовані на відстеження та виявлення фактів порушення прав і свобод громадян. Виділено основні чинники, які впливають на підвищення ефективності громадського контролю, здійснюваного профспілками (наявність чіткого законодавчо визначеного механізму здійснення професійними спілками громадського контролю, незалежність від влади та політична незаангажованість представників професійних спілок, високий рівень

кваліфікації профспілкових представників, забезпечення державою реалізації права професійних спілок на здійснення громадського контролю).

У підрозділі 3.4. «Правоосвітня діяльність професійних спілок» здійснено аналіз правоосвітньої функції профспілок. Зазначено, що правоосвітня робота профспілок полягає у розповсюдженні в суспільстві знань про право та правові явища, роз'ясненні норм чинного законодавства, особливостей їх практичного застосування, спонуканні до правової поведінки та характеризується такими ознаками, як доступність (здійснюється на безоплатній основі); охоплення широкого кола громадян (не лише члени конкретної профспілки, а й інші особи можуть отримувати правові знання, зокрема за допомогою друкованих профспілкових ЗМІ та інтернет-ресурсів); цільова спрямованість та актуальність (орієнтація на об'єктивні потреби та запити громадян).

Виділено недоліки правоосвітньої діяльності профспілок – відсутність системності, слабке науково-методичне забезпечення.

Запропоновано створити при органах влади спеціалізовані центри з підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації профспілкових представників, а також поширити в Україні досвід розвинених держав з фінансування за рахунок державних коштів правоосвітніх заходів профспілок.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та сформульованих задач на основі проведеного дослідження було зроблено такі висновки:

1. Ідеї тісної та конструктивної взаємодії профспілок, бізнесу та держави, погляди на свободу об'єднання за професійною ознакою як на фундаментальне право людини і громадянина, розуміння профспілкового руху як одного із механізмів саморегуляції у сфері суспільних відносин здійснили вплив на формування концепції соціальної, правової держави та стали її складовими.

2. Основними моделями взаємодії профспілок та соціально-правової держави є: а) тісна співпраця на засадах трипартизму, спрямована на досягнення спільної мети – побудови та підтримки соціально-правової держави, яка характеризується високим рівнем відповідальності держави та профспілок (характерна для соціальних держав скандинавської моделі); б) підтримка державою та максимальне сприяння участі профспілок у процесах регулювання соціально-трудової сфери з застосуванням принципів субсидіарності (характерна для соціальних держав континентальної моделі); в) невтручання держави у діяльність профспілок при налагодженій системі саморегуляції громадянського суспільства (характерна для ліберальної соціальної держави).

3. Особлива роль професійних спілок у процесі розбудови соціально-правової держави полягає у налагодженні та забезпеченні зв'язку суспільства і держави, зокрема шляхом участі профспілок у правотворчому процесі,

наданні ними правової допомоги, представництві інтересів громадян, здійсненні профспілкового громадського контролю, правоосвітньої роботи, виконанні ролі регулятора суспільних конфліктів.

4. Основоположними рисами профспілок, які обумовлюють їхнє особливе місце у процесі взаємодії держави і громадянського суспільства, є їх участь у механізмі забезпечення прав людини і громадянина, орієнтація на задоволення публічних інтересів, сприяння реалізації права на страйк, участь у соціальному діалозі, численність, поліфункціональність, багатогалузевість.

5. Поряд з традиційними завданнями профспілок, такими, як боротьба за підвищення доходів населення, подолання бідності, нелегальної зайнятості, участь у соціальному страхуванні, прийнятті і реалізації соціально-економічних програм, які нині не втрачають актуальності, у розвитку соціальної, правової держави на сучасному етапі мають зайняти чільне місце такі функції профспілок, як сприяння забезпеченню сталого розвитку на основі ефективного соціального діалогу між державою, роботодавцями (приватним сектором) та профспілками, сприяння у виробленні та реалізації політики соціальних інвестицій, зайнятості, підвищенні соціальної активності та ініціативи особистості.

6. Сучасні профспілки України, маючи потенціал впливу на саморегуляцію громадянського суспільства, захист прав і свобод громадян, координацію і узгодження інтересів різних соціальних груп, попередження соціальних конфліктів, становлення соціальної правової держави, свої можливості використовують не повною мірою. Водночас професійні спілки України мають теоретичні та практичні передумови для становлення їх як впливового громадського інституту, здатного за необхідних умов перетворюватися у рушійну силу суспільно-політичних процесів у державі, впливати на забезпечення громадянам гідного рівня життя, гарантування соціальної стабільності, безпеки, громадянського миру і злагоди.

7. Запропоновано з метою розбудови соціально-правової держави перейти найкращі практики соціальних, правових держав, зокрема традиції трипартизму скандинавських країн, модель розвитку соціальної держави, побудовану та тісній співпраці профспілок і держави у Нідерландах (poldermodel), функціонування сильних тристоронніх органів соціального захисту у континентальних державах, запозичити досвід європейських держав щодо залучення профспілок до вирішення індивідуальних трудових спорів у судах.

8. Необхідні межі втручання держави у діяльність профспілок мають бути зведеними до мінімуму та забезпечувати досягнення оптимального балансу інтересів держави і суспільства, створювати максимально сприятливі умови для реалізації громадянами права на об'єднання у профспілки та для одночасного захисту членів суспільства від можливих зловживань цим правом. Встановлення невинуватених обмежень у створенні та діяльності профспілок призводитиме до порушення фундаментального конституційного права громадян на свободу об'єднання.

9. Визначено генезу правового регулювання правовідносин за участю профспілок на теренах України та виділено такі етапи: 1) зародження на західноукраїнських землях наприкінці XIX ст. законодавства про професійні спілки; 2) правове регулювання діяльності професійних спілок на українських землях, що входили до складу царської Росії на початку XX ст.; 3) правове регулювання профспілок у революційний період 1917-1921 рр.; 4) законодавство про профспілки радянського періоду (1922-1991 рр.) умовно поділено на такі періоди: а) 1922-1933 рр. (формальне закріплення властивих правовій природі профспілок функцій); б) 1933 - початок 50-х рр. – закріплення за профспілками функцій державних органів; в) початок 50-х 1991 рр. – розширення прав профспілок щодо виконання державно-владних функцій; 5) становлення та розвиток законодавства про профспілки у період незалежної України (1991 р. – до сьогодні).

10. Доведено, що система правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, діяльності і припинення функціонування професійних спілок, є комплексною галуззю законодавства. Сукупність правових норм, що забезпечують регулювання групи однорідних правовідносин, які складаються у процесі створення, діяльності, припинення діяльності профспілок та їхніх організацій, а також у сфері державного контролю за діяльністю профспілок, утворюють комплексний правовий інститут.

11. Визначено, що участь профспілок у забезпеченні прав людини охоплює такі важливі сфери, як діяльність, спрямовану на недопущення порушень прав громадян та захист їхніх прав (діяльність, спрямовану на усунення вже існуючих порушень прав людини та їх відновлення). Виділено основні форми участі профспілок у забезпеченні прав людини і громадянина: 1) юрисдикційні: представництво інтересів громадян у державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; представництво інтересів громадян у колегіальних органах (НТСЕР, громадських радах при центральному та місцевих органах виконавчої влади, комісіях із соціального страхування, комісіях із трудових спорів тощо); представництво інтересів громадян у судах; притягнення до відповідальності керівників підприємства, установи, організації, якщо вони порушують законодавство про працю, про колективні договори і угоди, Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»; 2) неюрисдикційні: організація колективних форм протесту (пікетувань, мітингів, зборів з метою захисту прав та інтересів працівників, пенсіонерів, студентів); участь у вирішенні колективних трудових спорів, участь у соціальному діалозі, заходи з підвищення правової грамотності населення; участь у правотворчому процесі; направлення звернень до органів виконавчої та законодавчої влади, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; здійснення громадського контролю.

12. З метою розширення форм правозахисної діяльності профспілок запропоновано внести зміни до ст. 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» щодо надання професійним спілкам права подавати конституційні звернення, якщо наявність неоднозначного застосування

положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади може призвести або призвело до порушення конституційних прав і свобод членів профспілки.

13. Доведено, що об'єктом профспілкового захисту є не лише трудові, соціальні, економічні права, а й інші види прав, у зв'язку з чим висловлено пропозицію ч. 1 ст. 2 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» викласти наступним чином: «Професійні спілки створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціальних, економічних, екологічних, культурних та інших прав та інтересів членів профспілки».

14. Доведено, що, беручи участь у розробці та прийнятті нормативно-правових актів, профспілки стають повноправним суб'єктом правотворчості, реалізуючи тим самим функцію народного представництва.

15. Встановлено, що громадський контроль, здійснюваний профспілками, має безпосередній зв'язок із рівнем демократизації суспільства, оскільки він є частиною громадського контролю суспільства за діяльністю держави, слугує способом перевірки виконання державою її функцій з забезпечення прав людини. Виявлено чинники, які впливають на підвищення ефективності профспілкового громадського контролю: наявність чіткого законодавчо визначеного механізму здійснення професійними спілками громадського контролю, незалежність від влади та політична незаангажованість представників професійних спілок, високий рівень кваліфікації профспілкових представників, забезпечення державою реалізації права професійних спілок на здійснення громадського контролю.

16. Визначено, що діяльність професійних спілок з правової освіти має вплив на соціально-правову активність суспільства у процесі розбудови правової держави. Робота профспілок з підвищення правової культури населення є внеском у розбудову громадянського суспільства. Виявлено, що основними ознаками правоосвітньої діяльності профспілок є доступність, цільова спрямованість та орієнтація на об'єктивні потреби та запити громадян.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Соломінчук В. В. Профспілковий громадський контроль як невід'ємний елемент демократичної, правової держави / В. В. Соломінчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2014. – Вип. 26. – С. 123-129.

2. Соломінчук В. В. Зародження законодавства про професійні спілки на теренах України / В. В. Соломінчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2015. – Вип. 28. – С. 117-123.

3. Соломінчук В. В. Нормативно-правове регулювання діяльності профспілкових організацій студентів / В. В. Соломінчук // Науковий часопис

НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2015. – Вип. 30. – С. 114-120.

4. Соломінчук В. В. Професійні спілки в системі забезпечення прав людини і громадянина / В. В. Соломінчук // Часопис Київського університету права. – № 1. – 2017. – С. 63-67.

5. Соломинчук В. В. Профсоюзное законодательство – комплексная отрасль законодательства Украины: общетеоретический подход / В. В. Соломинчук // Международный научно-практический журнал «Закон и жизнь». – Кишинев, 2015. – № 8/2 (284). – С. 87-91.

6. Соломінчук В. В. Профспілка на підприємстві: порядок створення та повноваження / В. В. Соломінчук // Зароботна плата. – 2010. – № 8 (50). – С. 20-25.

7. Соломінчук В. В. Правотворча діяльність професійних спілок / В. В. Соломінчук // Дев'ять юридичні читання. Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24–25 травня 2013 р., – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С.170-173.

8. Соломінчук В. В. Правоосвітня діяльність професійних спілок на шляху до підвищення правової культури суспільства / В. В. Соломінчук // «Десять юридичні читання. Юридична освіта і наука в Україні»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15–16 травня 2014 року. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С.146-149.

9. Соломінчук В. В. Професійні спілки у процесі взаємодії держави та громадянського суспільства (Trade unions in the process of interaction between the state and civil society) / В. В. Соломінчук // Science and Education in Australia, 18 America and Eurasia: Fundamental and Applied Science : Proceedings of the 1st International Sciences Conference (Australia, Melbourne, 25 June 2014). – Melbourne : International Agency for the Development of Culture, Education and Science, 2014. – P. 482-483.

10. Соломінчук В. Створення профспілки на підприємстві / В. Соломінчук // Кадровик України, 2014, № 4. – С.54-60.

11. Соломінчук В. В. Свобода об'єднання у профспілки як фундаментальне право людини і громадянина / В. В. Соломінчук // Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії: матеріали міжнар. наук.-практ. конф, м. Львів, 28-29 листопада 2014 р. - у 2-х частинах. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. – Ч. 1. – С.15-17.

12. Соломінчук В. В. Профспілки у політичній системі України / В. В. Соломінчук // Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 21-22 листопада 2014 р. – Харків. – 2014. – С.17-19.

13. Соломінчук В. В. Правовий статус профспілок радянської доби / В. В. Соломінчук // «Одинадцять юридичні читання. Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи»: матеріали міжнар.

наук.-практ. конф, м. Київ, 21-22 травня 2015 р., – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 124-127.

14. Соломінчук В.В. Звільнення працівника за згодою профспілки / В. В. Соломінчук // Кадровик України. – 2014. – № 10. – С.44-51.

15. Соломінчук В. В. Участь професійних спілок у виборчому процесі / В. В. Соломінчук // Збірник наукових доповідей «Економика. Государство и право. Осуществление научных исследований и организации проектов. Państwo i Prawo. Realizacja badań i projektów», Краков, 30.07.2015 - 31.07.2015. – С. 124-127 Краков/Kraków.

16. Соломінчук В. В. Права та гарантії професійних спілок у проекті Трудового кодексу України / В. В. Соломінчук // «Дванадцять юридичні читання. Держава в суспільно-політичних процесах: виклики і загрози»: матеріали міжнар. наук.-практ. конф, м.Київ, 01–02 червня 2017 року. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С.133-135.

17. Соломінчук В. В. До питання трансформації функцій профспілок у соціальній державі / В. В. Соломінчук // Альманах права. Правова аналітика: доктринальні підходи та галузеві виміри. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2018. – Вип. 9. – С. 486-489.

АНОТАЦІЯ

Соломінчук В. В. Участь професійних спілок у розбудові соціально-правової держави (теоретико-правовий аспект). – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2018.

У дисертації проведено загальнотеоретичний аналіз участі професійних спілок у розбудові соціально-правової держави. Розроблено теоретичні та практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності профспілок у сфері забезпечення прав людини і громадянина.

У дисертаційній роботі обґрунтовано висновок про те, що особлива роль професійних спілок у процесі розбудови соціально-правової держави полягає насамперед у налагодженні зв'язку суспільства і держави, зокрема шляхом участі профспілок у процесі розробки та прийняття нормативно-правових актів, здійсненні громадського контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, наданні правової допомоги, представництві інтересів громадян, правоосвітній роботі, виконанні ролі регулятора суспільних конфліктів.

Доведено, що взаємодія профспілок і держави, яка ґрунтується на принципах рівноправного партнерства, прозорості, довіри, залучення профспілок до прийняття рішень із соціально-трудова питань, сприяє реалізації основних засад соціально-правової держави, зокрема налагодженню дієвого механізму захисту прав і свобод людини і

громадянина, демократизації суспільних процесів, високому рівню розвитку соціального законодавства, загальному добробуту населення.

Виявлено прогалини в законодавстві, яке регулює відносини за участю профспілок, та надано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері.

Ключові слова: соціально-правова держава, громадянське суспільство, професійні спілки, соціально-економічні права, захист прав людини і громадянина, соціальне партнерство, соціальний діалог, правотворчість, громадський контроль, правова освіта.

АННОТАЦИЯ

Соломинчук В. В. Участие профсоюзов в развитии социально-правового государства (теоретико-правовой аспект). – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев; Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков, 2018.

В диссертации проведен общетеоретический анализ участия профсоюзов в развитии социально-правового государства. Разработаны теоретические и практические рекомендации по повышению эффективности деятельности профсоюзов в сфере обеспечения прав человека и гражданина.

В диссертационной работе обоснован вывод о том, что особая роль профсоюзов в процессе развития социально-правового государства заключается прежде всего в налаживании связи общества и государства, в частности путем участия профсоюзов в процессе разработки и принятия нормативно-правовых актов, осуществлении общественного контроля за деятельностью субъектов властных полномочий, предоставлении правовой помощи, представительства интересов граждан, правообразовательной работе, выполнении роли регулятора общественных конфликтов.

Доказано, что взаимодействие профсоюзов и государства, основанное на принципах равноправного партнерства, прозрачности, доверия, привлечения профсоюзов к принятию решений по социально-трудовым вопросам, способствует реализации основных принципов социально-правового государства, в частности налаживанию действенного механизма защиты прав и свобод человека и гражданина, демократизации общественных процессов, высокому уровню развития социального законодательства, общему благосостоянию населения.

Вывявлены пробелы в законодательстве, регулирующем отношения с участием профсоюзов, и даны предложения по совершенствованию нормативно-правовой базы в этой сфере.

Ключевые слова: социально-правовое государство, гражданское общество, профессиональные союзы, социально-экономические права,

защита прав человека и гражданина, социальное партнерство, социальный диалог, правотворчество, общественный контроль, правовое образование.

ABSTRACT

Solominchuk V. V. - Participation of trade unions in the development of a socio-legal state (theoretical and legal aspect). - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the Candidate of Science degree in specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv; V. N. Karazin Kharkiv National University. – Kharkiv, 2018.

In the thesis, a general theoretical analysis of the participation of trade unions in the development of a socio-legal state has been carried out. Theoretical and practical recommendations for improving the efficiency of trade unions' activities in the field of ensuring human and citizenship rights have been developed.

The conclusion has been substantiated that the special role of trade unions in the process of development of a social and legal state lies, first of all, in establishing relations between society and the state, in particular through the participation of trade unions in the process of drafting and adopting normative legal acts at the state, territorial and local levels, implementation of public control over the activities of subjects of power authorities, provision of legal assistance, representation of citizens' interests, law-education work, implementing the role of a social conflict regulator.

The peculiarities of the birth of the legislation on trade unions abroad have been studied and generalized, and the development of legislation on trade unions on the territory of Ukraine has been researched. The stages of formation of normative and legal regulation of juridical relations with the participation of trade unions on the territory of Ukraine have been distinguished.

It has been proved that the interaction of trade unions and the state, based on the principles of equal partnership, transparency, trust, involvement of trade unions in decision-making on social and labor issues promotes the implementation of the basic principles of a socio-legal state, in particular establishment of an effective mechanism for the protection of human and citizenship rights and freedoms, democratization of social processes, a high level of development of social legislation, general welfare of the population.

The gaps in the legislation, which regulates relations with the participation of trade unions, have been identified, and proposals to improve the regulatory framework in this area have been made.

Key words: socio-legal state, civil society, trade unions, socio-economic rights, protection of human and citizenship rights, social partnership, social dialogue, law-making, public control, legal education.